

DİHYE b. HALİFE

(دحية بن خليفة)

Dihye b. Halife b. Ferve el-Kelbî
(ö. 50/670 [?])**H. Peygamber'in Herakleios'a
elçi olarak gönderdiği şahâbî.**

Kuzey Arabistan'daki Kelb kabilesine mensup olan Dihye'nin hicretten önceki hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmama-
makla beraber onun genç yaşta şahâbî
olduğu anlaşılmaktadır. Bedir Gazvesi'n-
den çok önce İslâmiyet'i kabul ettiği hal-
de bu savaşa katılamamış, fakat Uhud
Gazvesi'nden itibaren önemli savaşlar-
da bulunmuş, bir seriyenin de kuman-
danlığını yapmıştır.

H. Peygamber, Hudeybiye Antlaşma-
sı'ndan sonra heyetler tertip ederek kom-
şu kabile ve devlet başkanlarına dine
davet mektupları göndermiştir. Bunlar-
dan Bizans İmparatoru Herakleios'a ya-
zılan mektup, Dihye b. Halife tarafından
hicretin 7. yılı Muharreminde (Mayıs 628)
götürülmüştür. Dihye'nin asıl görevi, mek-
tubu Herakleios'a ulaştırmak üzere Bi-
zans'ın Busrâ (Filistin) valisine teslim et-
mektir. Ancak bu sırada imparatorun Fi-
listin'de bulunması sebebiyle onun hu-
zuruna çıkması teklif edildi. Kaynaklar-
da Dihye'nin bizzat Herakleios'la görüş-
tüğü ve o esnada ticaret için Gazze'de
bulunan Ebû Süfyan'ın da imparatorun
isteği üzerine oraya gelerek görüşmede
hazır bulunduğu belirtilir. Ancak Bizans
kaynaklarında bu hususta herhangi bir
bilgi mevcut değildir. Daha sonra Herak-
leios Dihye'ye bir mektup verdi; mektu-
bu ileri gelen hristiyan âlimi ve kendi-
sinin yakın dostu Dagâtır'a götürmesini
ve İslâmiyet hakkında onunla görüşme-
sini istedi. Dagâtır'a H. Peygamber'den
de bir mektup getirmiş olan Dihye Rû-
miye'ye onun yanına gitti. Dagâtır İslâ-
miyet'i hemen kabul ettiği gibi Rumlar'ı
kilisede toplayarak onları da müslüman
olmaya davet etti. Daha önce kendisi-
ne son derece bağlı olmalarına rağmen
Rumlar bu teklif üzerine Dagâtır'ı döve-
rek öldürdüler (daha geniş bilgi için bk.
DAGÂTIR). Muhammed Hamîdullah'ın tes-
bitine göre H. Peygamber'in Herakleios'a
gönderdiği mektubun aslı günümüze
kadar gelmiş bulunmaktadır (İslâm Pey-
gamberi, I, 373 vd.).

Dihye b. Halife'nin başkanlık ettiği he-
yet, dönüş yolunda (Hamîdullah'a göre
gidişte) Cüzâm kabilesinin yurdundan
geçerken Hismâ mevkiiinde soyulmuş,
ancak çevredeki müslümanlar Dihye'nin

yardımına koşarak eşyalarını geri almış-
lardır. Medine'ye dönüşte durum H. Pey-
gamber'e anlatılınca Zeyd b. Hârise ku-
mandasında Cüzâmlılar'a karşı bir as-
kerî birlik sevk edilmiştir.

Dihye b. Halife'nin ticaretle meşgul ol-
duğu ve Kur'an'daki bir âyetin (Cum'a
62/11) onun ticaret kervanının Medine'-
ye gelişi dolayısıyla indiği rivayet edil-
mektedir (Fahreddin er-Râzî, VIII, 208).
Ancak bunun gerçeğe uymadığı ve bu
âyetin Câbir b. Abdullah'ın kervanı hak-
kında nâzil olduğu belirtilmektedir (İbn
Kesîr, IV, 367; Elmalılı, VII, 4992).

Cebrâil'in Dihye sûretine girerek H. Pey-
gamber'e vahiy getirdiği ve ashap-
tan birçoğunun onu Dihye zannettiği hu-
sus, kaynakların ittifakla vermiş oldu-
ğu bilgiler arasındadır. Enes b. Mâlik'in
ifadesine göre Dihye ashâbın en güze-
li olup iri cüsseli ve beyaz tenli idi (bk.
Heysemî, IX, 378).

Dihye'nin H. Peygamber'den sonraki
hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Onun
Yermük Savaşı'na kumandan olarak ka-
tıldığı, Suriye'nin fethinden sonra Şam'ın
Mizze semtine (İbn Ebû Hâtîm'e göre Mı-
sır'a) yerleştiği ve orada vefat ettiği ri-
vayet edilir. Kaynaklarda ölüm tarihi de
verilmemiş, sadece Muâviye devrine ka-
dar yaşadığı belirtilmiştir. Bundan ha-
reketle onun 50 (670) yılı dolaylarında
vefat ettiği söylenebilir.

Dihye'nin rivayet etmiş olduğu hadis
sayısı beş civarındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *Mu'cem*, "dihye" md.; İbn Hişâm,
es-Sire, Beyrut 1381/1971, VI, 260-261; İbn
Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 259, 276; II, 88, 116, 117;
III, 422; IV, 249-251; VIII, 50, 68, 122; İbn Habîb,
el-Muhabber, s. 65, 75, 90, 93, 121; İbn Kutey-
be, *el-Ma'ârif* (Sâvî), Beyrut 1390/1970, s. 44;
Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 582, 583, 642, 646-
651; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 349;
Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, Musul 1405/
1984, IV, 224-226; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, I,
472-474; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü'l-ğayb*,
VIII, 208; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1284,
II, 130; Nevevî, *Tehzib*, Beyrut, ts. (İdâretü't-
tıbâ'ati'l-müniriyye), I/1, s. 185; İbn Manzûr,
Muhtaşaru Târîhi Dimaşk, VIII, 159-163; Ze-
hebî, *A'lamü'n-nübelâ*, II, 550-556; İbn Ke-
sîr, *Tefsîr*, Beyrut 1388/1969, IV, 367; Heyse-
mî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 378; Halebî, *İnsâ-
nü'l-uyûn*, Kahire 1384/1964, III, 283-290;
Elmalılı, *Hak Dini*, VII, 4992; Zirikî, *el-A'lâm*,
III, 13; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 361
vd., 373 vd., 576; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medi-
ne), VII, 37 vd.; Suliman Bashear, "The Mis-
sion of Dihya al-Kalbî and The Situation in
Syria", *Jerusalem Studies in Arabic and Is-
lam*, XIV, Jerusalem 1991, s. 84-114; H. Lam-
mens, "Dihye", *JA*, III, 586; a.mlf. — [Ch. Pellat],
"Dihya", *El²* (Fr.), II, 283.

ALİ YARDIM

DİKÜLCİN

(ديك الجن)

Ebû Muhammed Abdüsselâm
b. Rağbân b. Abdisselâm
b. Habîb el-Humsî el-Kelbî
(ö. 235/850)**Arap şairi.**

Aslen Humus'a bağlı Selemye'den olup
161 (777-78) yılında Humus'ta doğdu.
Göz renginin koyu yeşil olması sebebiyle
le "cin horozu" mânasına "Dikü'l-cinn"
lakabı ile meşhur olmuştur. Büyük de-
desi Habîb b. Abdullah, Halife Ebû Ca'fer
el-Mansûr zamanında Dîvânü'l-atâ gö-
revinde bulunmuştur. Dikülcin ömrünün
çoğunu Humus'ta geçirmiş, Suriye böl-
gesinden hiç ayrılmamış, hatta hilâfet
merkezi olan Bağdat'a dahi gitmemiş-
tir. Yazdığı şiirlere karşılık kimseden câ-
ize istemediği gibi kimseyi de hicvet-
memiştir. Aynı dönemin şairlerinde pek
nâdir görülen bu tutum, onun şiir konu-
sunda kendisine güvensizliğinden kay-
naklanmış olabilir. Nitekim Mısır'a gider-
ken Humus'a da uğrayan Ebû Nüvâs Dî-
külcin'le görüşmek istemişse de Ebû Nü-
vâs'a göre daha aşağı seviyede bir şair
olduğunu düşünen Dikülcin onunla gö-
rüşmekten kaçınmış, ancak Ebû Nüvâs'ın
ısrarı üzerine görüşmeyi kabul etmiştir.
Suriye bölgesinin dışına çıkmaması şö-
retinin ve şiirlerinin yayılmasına engel
olmuştur. Buna rağmen şiir tenkitçileri
ve râviler onun usta bir şair olduğunu
ifade etmektedirler.

Kaynaklarda mütedil bir Şîi olduğu kay-
dedilen Dikülcin, Ahmed b. Ali el-Hâsi-
mî'nin ölümü üzerine yazdığı ve kardeşi
Ca'fer b. Ali el-Hâsimî'ye tâziye için sun-
duğu mersiyede gulât-ı Şîa'ya mensup
olanların imamlarına atfettiği sıfatları
Ahmed b. Ali için kullanmıştır.

Şuûbiyye taraftarı olan Dikülcin, Arap
ırkçılığını eleştirerek Suriyeli hemşehri-
lerini Araplar'a karşı savunmuştur. Arap
olmayanları hakir görenlere, "Arap'ın bi-
ze bir üstünlüğü yoktur; biz de onlar da
İbrâhim'in çocuklarıyız, onlar gibi biz de
İslâmiyet'i kabul ettik" derdi. Ayrıca bir
şiirinde, Mudar kabilesine ait üç ev dı-
şında tamamı Yemenli Kahtâniler'den
meydana gelen Humuslular'ın, Mudar
kabilesinin bir koluna mensup olan H.
Peygamber'e minberde üç defa salâtü
selâm getirdiği için camilerinin imamını
kabile taassubundan dolayı görevden
nasıl uzaklaştırdıklarını anlatır (Ebû'l-
Ferec el-İsfahânî, XIV, 67). Şiirlerinde hem-
şehrilerinin Araplar'a karşı hukukunu sa-

vunması ve kuzey Arapları ile güney Arapları arasındaki husumeti şiddetli bir dile kınaması dikkat çekicidir. Şuûbiyye taraftarı olduğunu ifade eden şiirlerinden çok azı günümüze kadar gelebilen Dikülcin Humus'ta vefat etti.

Dikülcinn'in şiirleri genel olarak mersiye ve gazel türündedir. Özellikle mersiye alanında büyük bir başarı göstermiştir. Bunlar arasında Hz. Hüseyin hakkında söylediği mersiye, birçok kimsenin duygularına tercüman olduğu için sık sık terennüm edilmiştir. Bazı şiir tenkitçileri Dikülcinn'in mersiye türünde, kendisinden faydalanarak şiir kabiliyetini geliştiren çağdaşı meşhur Ebû Temmâm'dan daha üstün olduğunu kabul etmişlerdir (İbn Reşîk, II, 149). Merzûbânî, Dikülcin ile Muhammed b. Selâme b. Ebû Zûr'a ed-Dımaşkî'yi Suriye bölgesinin en önemli iki şairi saymıştır (*Mu'cemû's-şu'arâ*, s. 428).

Babasından kalan mirasla Ahmed b. Ali el-Hâşimî ve kardeşi Ca'fer'den gördüğü yardımlar sayesinde maddî sıkıntı çekmeyen Dikülcin, yeğeni Ebû Vehb'in ifadesine göre zevk ve safadan başka bir şey düşünmeyen, maddî hazlar uğruna varını yoğunu harcayan bir sefihti. Şiirlerinde de görülen bu hali yüzünden çok dindar bir kimse olan amcasının oğlu Ebû'l-Tayyib ile araları açılmıştır. Bu arada Verd adlı Humuslu hristiyan bir câriyeye âşık olan şair onun İslâmiyet'i kabul etmesi üzerine kendisiyle evlenmiştir. Pek azı günümüze kadar gelen şiirlerinin çoğunu Verd için söylediği gazellerle onun bu câriye ile evlenmesini istemeyen amcasının oğlunun evlilikten sonraki bir tertibi üzerine öldürdüğü, sonra da suçsuz olduğunu öğrendiği hanımı için söylediği hüznü ve pişmanlık dolu mersiyele teşkil eder.

Dikülcinn'in şiirlerini ilk defa, 377 (987) yılında hayatta olan Ali b. Muhammed eş-Şimşâtî bir divan halinde toplamıştır. Ancak bu divan günümüze kadar gelmemiştir. Çeşitli edebiyat kitaplarında bulunan 424 beyit kadar şiiri Muhammed b. Tâhir es-Semâvî (ö. 1950) tarafından bir araya getirilmiştir. Bundan başka Abdülmuîn el-Mellûhî ile Muhyiddin ed-Dervîş de onun çeşitli antoloji ve edebiyat kitaplarındaki şiirlerini bir araya getirerek *Divânü Dikilcin el-Hımşî* adıyla neşretmişlerdir (Humus 1960). Şairin, Semâvî tarafından toplanan şiirleri görülmeyen neşredilen bu divanında 417 beyit vardır. Dikülcinn'in şiirleri, Semâvî'nin yayımlanmamış derlemesi de dik-

kate alınarak Ahmed Matlûb ve Abdullah el-Cübûrî tarafından *Divânü Dikilcin* adıyla yeniden neşredilmiştir (Beyrut 1964). Divanın bu neşrinde 641 beyit bulunmaktadır. Mazhar Reşid el-Haccî, daha sonra bu iki baskıdan faydalananak Dikülcinn'in divanını yeniden yayımlamış (Dımaşk 1987), ayrıca *Dikilcin el-Hımşî: Dirâse fi mükevvenâtî's-şâ'ir ve meâdmîni şî'rih* (Dımaşk 1989) adlı bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dikülcin, *Divân* (nşr. Ahmed Matlûb — Abdullah el-Cebûrî), Beyrut 1981, nâşirlerin mukaddimesi, s. 5-21; Cehşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 102; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâ-nî*, XIV, 51-68; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 — Beyrut 1402/1982, s. 428; Dâvûd-i Antâkî, *Tezyînu'l-esvâk*, Beyrut 1986, I, 292-293; İbn Reşîk el-Kayrîvânî, *el-'Umde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1383/1963, II, 149; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 184-188; Zehabî, *A'lamü'n-nübelâ*, XI, 163-164; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XIV, 311-317; Brockelmann, *GAL*, I, 85; *Suppl.*, I, 137; *A'yanü's-Sî'a*, VIII, 12-15; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), II, 85-86; Sezgin, *GAS*, II, 475; Abdülvehhâb es-Sâbüni, *Şu'arâ' ve devâvîn*, Beyrut 1978, s. 169; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edeb*, III, 324-326; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 271-273; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), IV, 5; "Divânü Dikilcin el-Hımşî", *Ahbarü't-türâşî'l-'Arabî*, XXXI, Küveyt 1987, s. 15; Şâkir el-Fehhâm, "el-Müstedrek 'alâ Divânü Dikilcin", *MMLADm*, LXVI/4 (1991), s. 690-726; A. Schaade, "Dikilcin", *IA*, III, 586-587; a.mlf. — [Ch. Pellat], "Dik al-Djinn al-Hımşî", *EP* (İng.), II, 275-276.

HÜSEYİN ELMALI

DİL

Türk devletlerinde
ve özellikle Osmanlılar'da,
ülkeleri ve orduları hakkında
bilgi edinmek amacıyla
düşman esirlerinden edinilen casus
(bk. CASUS).

DİL

(د ل)

Kalp ve gönül anlamına gelen
bir tasavvuf terimi
(bk. KALB).

DİL OĞLANI

Divân-ı Hümâyûn'da
ve sefâret tercümanları nezdinde
çeşitli hizmetler gören
lisan bilir gençler için
kullanılan bir tabir
(bk. TERCÜMAN).

DİL ve TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ DERGİSİ

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
tarafından çıkarılan dergi.

Ankara Üniversitesi kurulmadan önce faaliyete geçen Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde süreli bir yayın çıkarma çalışmaları 1940'ta başladı. Dört yıl sonra da *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi I (1940-1941)* adıyla bir dergi İstanbul'da yayımlandı. 1067 sayfadan oluşan bu dergi kullanışsız bir ebattaydı ve herhangi bir sunuş yazısı da bulunmuyordu. Derginin sayfaları fakülteyi oluşturan bölümler arasında paylaştırılmış, bazı bölümler kendi hedefleriyle ilgili kısa sunuş yazıları koymuşlardı. Her bölüm ayrı basım yaptırdığı için bazı kayıtlarda bunlar müstakil dergiler şeklinde geçmektedir. Bu derginin ikinci bir sayı çıkmamıştır.

Fakülte idaresi bu arada yeni bir süreli yayın projesini uygulamaya koyarak ilk sayısı Eylül 1942'de Ankara'da basılan *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* adıyla bir dergi yayımlamaya başladı. Derginin başında devrin Maarif vekili Hasan Âli Yücel ile fakülte dekanı Şevket Aziz Kansu'nun birer sunuş yazısı bulunmaktadır. Bazı makalelerin Batı dillerinden birine tercümelerinin de yayımlandığı derginin sonunda "Yayımlar Üzerine" başlığı altında yeni yayımlanmış kitaplar, "Haberler" başlığı altında da fakülte ve üniversite ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Yazı işleri müdürlüğünü fakülte dekanının yaptığı derginin bir yayın kurulu vardı. Tatile rastlayan aylar dışında iki ay-

Dil ve
Tarih-
Coğrafya
Fakültesi
Dergisi'nin
ilk sayısının
kapağı